

Juhász Gyula

Rorate

A kéklő félhomályban
Az örökmécs ragyog,
Mosolygón álmodoznak
A barokk angyalok.

A gyertyák rendre gyúlnak,
A minisztráns gyerek,

Mint bárány a mezőben
Csenget. Az árny dereng.

Hideg kövön anyókák
Térdelnek. Ifju pap
Magasba fölmutatja
Szelíden az Urat.

Derűs hit tűnt malasztját
Könnyezve keresem.
Ó gyönyörű gyerekség,
Ó boldog Betlehem!

*

Bálint Sándor Karácsony, húsvét, pünkösd

(részlet)

Az adventi időszak az előkészület, várakozás, reménykedés ideje, amelyet régebben böjttel is megszenteltek. Ezért emlegetik a szegedi öregek kisbűt, tápaiak ádvembűt néven. Szerdán és pénteken szigorú böjt volt, szombaton pedig húsételtől való megtartóztatás. E böjtöket az ország több vidékén az öregje, így a bokortanyák evangélikus tírják népe is tartotta. A zajos mulatságtól is tartózkodott, csak a disznótorok családi hangulatában olvadt egy kissé föl.

Régen ádvemb kezdetét éjjeli harangszóval jelezték, amelyet hazánkban egyes helyeken (így a budai cisztercita plébániatemplomban) felújítottak.

Az advent igazi szakrális ízét, meghitt hangulatát a hajnali mise vagy angyali mise, a régiségben aranyos mise, liturgikus szóval roráté adja meg, amely még a középkori hazai liturgia maradványa.

A hívek a hajnali sötétben várják a napfényt, a Messiást, mint hajdan a próféták. Hagyományőrző helyeken alig veszik észre, ami pedig egyébként nehezükre esik: a korai fölkeléssel, a hóval, faggal járó áldozatot. A havat különben még a templomba menés ideje előtt illik elsöpörni, de ezért e korai munkáért sem zúgolódik senki.

*

Adventre valo Sanctus

(részlet) Rorant Coeli desuper; Nubes pluant Justum:
Panditur Virginaliter, dabitque terra Christum.
Harmatoznak az egek kívánt igassággal;
gazdagodnak az földiek Lelki nagy buzgósággal.

*

Jankovics Marcell: Mély a múltnak kútja
(részlet)

Ha a neki szentelt ünnepek számát illetően ez nem is tűnik fel, hiszen csak egy Mária-ünnep fémjelzi: a dec. 8-i Szeplőtelen Fogantatás emléknapja, advent mégis a „nehézkes Mária” időszaka. Ez mindenekelőtt a liturgia szimbolizmusában ölt formát, mely adventet a hajnalhoz hasonlítja: mert miként a hajnali derengés előre jelzi a naptámadatot, úgy advent is a napisten – akarom mondani – a Jézus Krisztus születésére való várakozás, felkészülés jegyében telik. Erre utal, hogy az időszak hagyományos liturgikus színe a lila és a rózsaszín (az utóbbi advent 3. vasárnapján). Mindkettő a hajnalpírt idézi. Nagyböjt színei is a lila meg a rózsaszín (az utóbbi nagyböjt 4. vasárnapján, az ún. rózsavasárnapon), és pedig ugyanezért. A húsvéti föltámadás is napkelte értelmű, úgy is ábrázolták (Grünwald vagy Kolozsvári Tamás például). A Mária körüli adventi figyelemre utal, hogy advent jellemző szertartása a – Szeplőtelen Fogantatás napja kivételével – december 16-ig kifejezetten az Ő tiszteletére tartott hajnali mise: a rorate.

*

Jékely Zoltán: Angyalfia

Habár csak egy-egy pillanatra érzem igazán,
valami mégis itt lüktet közöttünk
s fájó örömmel ostromol meg újra:
a Legnagyobb Szív, mely embert éltetett.

Ez a fény is Belőle árad, végső fokon,
s mégha tükrözés is csupán két gyermekszemen:
engem is átjár és betölt. Maga a Kegyelem.

Hogy mégsem hallhatom s érezhetem örökké:
tisztátalan kevélységem a vétkes.
Sárból kunkorodó hullófejére
nem győzők elégszer rátaposni!

*

Pilinszky János: A várakozás szentsége
(részlet)

Az adventi várakozás lényege szerint: várakozás arra, Aki van; ahogy a szeretet misztériuma sem egyéb, mint vágyakozás az után, aki van, aki a miénk. Persze, erről a várakozásról és erről a vágyódásról csak dadogva tudunk beszélni. Annál is inkább, mivel Isten valóban megtestesült közöttünk, vállalva a lét minden egyéb súlyát és megosztottságát. És mégis, túl idő és tér vastörvényén, melynek – megszületvén Betlehemben – maga a teremtető Isten is készséggel és véghetetlen önátadással vetette alá magát. Advent idején mi arra várakozunk és az után vágyhatunk: ami megtörtént, és akit kétezer esztendeje jól-rosszul a kezünk között tartunk. Vágyódunk utána és várakozunk rá, azzal, hogy Isten beleszületett az időbe, módunkban áll kiemelkedni az időből.

Az adventi várakozás hasonlít a megemlékezéshez, de valójában mindennél távolabb áll tőle. Valódi várakozás. Pontosabban úgy, ahogy a szeretet mindennél valóságosabban vágyakozik az után, akit magához ölel és örök újszülöttként a karjai között tart.

*

Babits Mihály

Ádventi köd

Tél van megint!
Reggel amint
fölébredek,

még betekint
az utcalámpa
sötét szobámba,
mert odakint
köd van megint.

Elbuvik a
nap-paripa
az ég dugottabb
aklaiba,
hova a csillag-
állatok bujnak
nappalira:
Kos, Bak, Bika...

Tán a ravasz
égi lovas
»sötéten tartja«,
míg egy kamasz
s vig turf-inas
a forró pálya
gyepét kitárja:
az új tavasz.

S én mint kinek
nagy versenyek
tétén végső
reménye remeg,
szorongva kérdelem,
mit rejtenek
e függönyök
s az istenek?

És lesz-e még
hogyan fölfakad
a borulat,
s küld-e a nap
egy sugarat,
mint vért a seb,
vagy megfuladt
a köd alatt?

És lesz-e még
Lángja elég
hevitni, mint
valaha rég

e földi lét
fagyát s az ember
vak életét
valaha még?

Ágyon ülök
s nincs egy szemernyi
kedvem kikelni.
Talán örök
marad a köd
amely beföd
s kásásan ing a
tetők fölött.

Óh könnyű rímek,
friss zengzetek,
csengessetek!
Végem, ha vígaszt
nem lelhetek
tibennetek...

*

Pilinszky János: Hitünk titkairól
(részlet)

Ádvent: a várakozás megszentelése. Rokona annak a gyönyörű gondolatnak, hogy „meg kell tanulnunk vágyakozni az után, ami a miénk”.

Gyermekkorunkban éltünk így. Vágyakoztunk arra – ami biztosan megjött. Télen: az első hóesésre. És várakozásunk ettől semmivel sem volt kisebb, erőtlenebb. Ellenkezőleg: nincs nagyobb kaland, mint hazaérkezni, hazatalálni – beteljesíteni és fölfedezni azt, ami a miénk. És nincs gyengébb és „jogosabb” birtoklás se, mint szeretnünk azt, akit szeretünk és aki szeret minket. Csak a szeretetben, csak az ismerősben születhet valódi „meglepetés”, lehetséges végeérhetetlenül várakoznunk és megérkeznünk, szakadatlanul utaznunk és szakadatlanul hazatalálnunk.

Minden egyéb kaland, minden egyéb megismerés és minden egyéb várakozás véges és kérdéses. Így értem azt, hogy a karácsony a szeretet, és ádvent a várakozás megszentelése.

Az a gyerek, aki az első hóesésre vár – jól várakozik, s már várakozása is felér egy

hosszú-hosszú hóeséssel. Az, aki hazakészül, már készülődésében otthon van. Az, aki szeretni tudja azt, ami az övé – szabad, és mentes a birtoklás minden görcsétől, kielégíthetetlen éhétől-szomjától. Aki pedig jól várakozik, az időből épp azt váltja meg, ami a leggépesebb és legelviselhetetlenebb: a hetek, órák percek kattogó, szenvtelen vonulását. Aki valóban tud várni, abban megszületik az a mélységes türelem, amely szépségében és jelentésében semmivel se kevesebb annál, amire vár.

*

François Villon:

Orléansi Máriát dicsérő ének
(részlet)

Ó, boldogul fogant kis ág
Nem volt meddő a szent ima
Felséges liliumvirág,
Nekünk adott Isten Fia!
Ó, Áldott nevű Mária
Irgalmasságnak kútfeje!
Be jó szemünknek látnia,
Hogy béke száll a földre le!

A gazdagoknak: béke vagy;
A szegényeknek: oltalom;
A hamisoknak réme vagy,
Te újon sarjadt hatalom!
Hittel hiszem és jól tudom
Anyádnak méhe büntelen
Fogant s viselt sok hónapon
Ó, földre szállott Kegyelem!

Mészöly Dezső fordítása

*

Hitvalló irodalom

Az advent és karácsony misztériuma az irodalomban

1. „Harmatozzatok egek!”

Advent első vasárnapjával megkezdődik az egyházi év, a karácsonyi ünnepekör, a megtestesülés misztériumának bevezetése. A magyar nyelv Úrjövetnek is nevezi ezt az időt. Történelmileg jellemző rá, hogy az advent is csak azután keletkezett, amikor az egyházban az 5. századtól kezdve általánossá lett a karácsony megünneplése. VII. Gergely pápa szabályozta azt oly módon, hogy négy vasárnapon, a karácsonyt megelőző négy hétben határozta meg az adventi időszakot. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy Szent András apostol ünnepéhez (november 30-hoz) legközelebb eső vasárnap az advent első vasárnapja. Ekkor a templomokban és a vallásos családokban meggyújtják az adventi koszorú első gyertyáját. Az ünnepek sorában – kétségtelenül – a karácsony a legbensőségesebb, legcsaládiasabb ünnep. Nem véletlen, hogy a művészeteknek: a zenének, irodalomnak, képzőművészetnek egyik ihletője karácsony misztériuma. Az irodalom különleges érzékenységgel éneklí az angyali üdvözlést csakúgy, mint karácsony éjszakájának csodáját: József aggódó buzgólkodását, Mária könnyes örömét, a pásztorok naív jámborságát, a napkeleti bölcsek illő ajándékait. Nem mindenki tudja, hogy az adventi időben a hajnali misék, a roraték különleges hangulatot kölcsönöznek a decemberi virradatoknak. (A rorate: a mise kezdőszava: harmatozzatok) Gárdonyi Géza tanítóskodása idejéből származik a novella, amely a falusi emberek, gyerekek korareggeli buzgóságát idézi. A novella első részéből megtudjuk, hogy még sötét van, amikor a roratéra harangoznak. Fekete árnyak mozognak a templom felé. Közben jönnek a gyerekek is az iskolába, s egy-egy darab fát hoznak magukkal, amivel aznap fűteni fogják a tantermüket. Aztán őszinte elragadtatással írja le az éneklő, imádkozó hívek tiszta szép áhítatát. Juhász Gyula Roratéja a líra hangján kölcsönzi az előbbi hangulatot. Mindössze néhány sorban, rövid négy versszakban ott van a hajnal derengése, a mise áhítata és a boldog betlehemi gyönyörű gyerekség kereső vágyakozása:

„A kéklő félhomályban / Az örök mécs ragyog, / Mosolygón álmodoznak a barokk angyalok... / Hideg kövön anyókák / Térdelnek. Ifjú pap / Magasba felmutatja / Szelíden az Urat. / Derűs hit tűnt malasztját / Könnyezve keresem. / Ó gyönyörű gyerekség, / Ó boldog Betlehem.”

A várakozás öröme szólal meg Juhász Gyula másik ilyen témájú művében, a Karácsony felé című versében. Szeretné általánossá és egyetemessé tenni a decemberi ígézetet:

„Szép tündérország támad föl szívemben / Ilyenkor decemberben. / A szeretetnek csillagára nézek, / Megszáll egy titkos gyönyörű ígézet, / Ilyenkor decemberben... / Legyünk hát jobbak, s higgyünk rendületlen, / S ne csak így decemberben.”

2. „Ó, boldog Betlehem”

A karácsonyi öröm a középkori himnuszokban szólal meg először elemi erővel. Szentviktori Ádám a 12. század egyik himnuszköltője Karácsonyi himnuszában Krisztus születését nemzetekre áradó fénynek nevezi. Az öröm szavaival indul a vers:

„Vigadozz szegény világ, / Mert a szűz ma kisfiát / Számotokra szülte meg.”

Az Ember-Isten felsegíti a bűnösöket, vállalva emberségünk nyomorát. Mindenki örvend, ujjong és csodálja ezt a nagy kegyelmet. E csodálatos titok készlet mindnyájunkat hálaadásra, mert „Föl nem fejtí kényes elme, / Amit itt az Úr kegyelme / Kötött nekünk a bogot. / Megáll eszem a

hogyanál...”

A himnusz további soraiban Mária dicséretét zengi a költő, és közbenjárását kéri:

„Mária, tenger csillagfénye, / Hajótöröttek reménye Isten után egymagad, / Nézz le hozzánk, / kérünk téged, / Nézd az álnok ellenséget, / Mely dühével ránk szakad.”

Az utolsó versszak még erőteljesebben fogalmazza meg az odahagyatkozás érzését:

„Te adsz erőt, te töröd meg / Kevélységét az ördögnek Fiad által jó Anya.”

Juhász Gyulának két Betlehem című verse van. Az egyik a születés csodáját idézi:

Betlehemben, a jászol szegénységében megszületett az „édes bambinó”. Aztán arra emlékeztet, hogy már a komor „Sibillák” és a „szelíd Vergilius” is megígérték, megjövendölték eljövetelét a szegény rab népnek szabadítójának; és elmúltak a nagy birodalmak, de a „jászol szelíd világa mindent túlragyog”, mert Ő mindenkihez jött: rómaiakhoz, barbárokhoz, zsidókhoz.

„A kerek föld mindegyik gyermekéhez / Egy üzenettel jött: Szeressetek!”

Ez az üzenet „Ezerkilencszázhuszon-hároméves távolságból is szívünkbe zeng.”

A másik Betlehem című verse nem a bibliai történetről tudósít, hanem a kilátástalan helyzetű világ egyetlen reményét mutatja fel:

„A kocsmá ajtaját kitárják, / S hozzák subában a telet. / Az istállóban ott a jászol, / A jászolban a szeretet... / Kántálnak a háromkirályok, / S velük a jámbor pásztorok, / A söntés mélyén egy elázott, / Elbúsult zsöllér tántorog. / Könnyes szemmel bámulja báván, / A betlehemi csillagot, / A jó reményt, mit körülállnak / Szegények, árvák, magyarok!”

Garai Gábor Betlehemi pásztor fohásza a vajúdó Máriához című verse a kétely szokatlan hangvételével, de annál nagyobb ragaszkodással és tisztelettel szólal meg:

„... ki hajnalra világra jön, / az a Te gyermeked, / s ím, pálma-zsuppos kőpadod előtt letérdelek. / Majd hideg verejték ha ver, / ez a szelíd barom / leheljen rád, s kezem legyen / kezédnek oltalom, / mikor belülről fölhasít / a gyilkos fájdalom.”

A csoda már akkor megtörtént, amikor „rám emelted szemed, / tudtam, olajfaligetek / békéje van veled, / s árnyat lel a pusztában is, / aki téged szeret.”

Az Írás a megváltót ígérte, ezért

„Méltán szökött föl üstökös / az ég ormaira: / hús-vér öröklétben remél / pásztorod, Mária, / ha már arra ítéltetett, hogy meg kell halnia.”

3. „Fel nagy öröme, ma született”

Teljes az örömünk, hiszen gyermek született nekünk... Gyermek, akinek születését a betlehemi csillag jelezte, és az angyalok vitték hírül a környéken nyájaikat legeltető pásztoroknak, hogy megszületett a megváltó. Megvalósult a csoda, kézzelfogható közelségbe került mindaz, amire várokztunk, minden, ami után vágyakoztunk. Kétezer éve a decemberi éjszakán erre a csodára emlékezik a keresztény világ. Ilyenkor a családokban melegebbek lesznek a szívek, szeretetteljesebbek a szavak, türelmesebbek a gesztusok, s a kisgyermek kipurult arcú izgalma átragad a szülőkre és nagyszülőkre is. Megértőbbek, elnézőbbek leszünk tágabb környezetünkben is, most sikerül szeretnünk azokat is, akiket egyébként gyűlölettel emlegetünk. Béke lesz a háborúzó között, s ha csak napokra is, elhallgatnak a fegyverek. Megszületett, aki után a föld epedett. Nem véletlen, hogy az irodalom szavai is örömet sugároznak:

Dsida Jenő Itt van a szép karácsony című verse a gyermeki öröm naívan szép kifejezése:

„Itt van a szép víg karácson, / Élünk dión, friss kalácson: mennyi finom / csemege... / Karácsonyfa drága ága, csillog-villog: csupa drága, / Szép mennyei üzenet, / Kis Jézuska született.”

A vers további szakaszaiban tanúi lehetünk a gyermeki öröme, az aranyesés áhítatnak, a pásztorjátékot előadók, kántálva ünnepet köszöntők énekének:

„Tiszta öröm tüze átég / a szemeken, a harangjáték / szól, éjféli üzenet: Kis Jézuska született.”
Bódás János A karácsonyi Jézushoz című verse a mindenki által követhető, az ember számára természetes és hétköznapi Jézust keresi:

„Jézus, te is születél, / Milyen fiú lehettél? / Verekedni szerettél? / Hát mosdani?... / Vagy jobb voltál minden földi gyereknél? / Hát zöld egrest ettél-e egészség vedrtére? / Fáról sokszor estél-e? / Kék foltokkal rakva hányszor / értél haza estére?”

Azután még egy versszak azt tudakolja, vajon volt-e rád panasz valaha, szakítottad-e el a ruhádat játék közben, összetörtél-e valamit akaratlanul, s mindezért vajon „kiporolt-e jó anyád?” Milyen megnyugtató lenne mindezt tudni, hiszen akkor semmi akadálya nincs annak, hogy én is kövesselek:

„Ó, te égi, tiszta fény, / követni mernék én, / szakadékok peremén, / ha tudnám: te is így kezdted, / gyermeként, akárcsak én.”

Juhász Gyula Karácsonyi köszöntése 1915-ből való, a háborús időket idézi. A betlehemi csillag fénye és békességet, boldogságot éneklő angyalok hangja a harcos katonákhoz is eljut, akik „Fölnéznek az égre, / S rágondolnak álmódzva / A testvériségre... / Fáradt katonák, ti / Pihenjetez szépen / Karácsonyfák lángja körül / A mi szentesténken. / Gondoljatek hittel / Zsolozsmát dalolva / Eljövendő boldogságos / Szent karányonyokra.”

A megváltó nagy békesség – őszintén reméli – győzelmes örömmé válik.

Ady Endre számos verse őriz karácsonyi hangulatot. A Kis karácsonyi éneken gyermekhittel, bátran szeretné az Istent nagyosan dicsérni. Ady számára a karácsony csakúgy otthoni emlék, mint a jóra térés nagy fogadkozásának az alkalmá, a világgal kibékülni szándékozó akarat.

4. „Dicsőség Istennek, békesség az embernek”

„Harang csendül, / Ének zendül, / Messze zsong a hálaének, / Az én kedves kis falumban / Karácsonykor / Magába száll minden lélek” – ezekkel a szavakkal kezdi Ady Endre Karácsony című versét. Számára a karácsony az otthont, a családot, a szülőföldet, a múltba visszarévedést, a boldogító visszaemlékezést jelenti. Aztán arról ír, hogy ezen az ünnepen mindenki szeretettel „borul földre imádkozni”, hálát ad a magasság Isteneinek:

„A templomba / Hosszú sorba / Indulnak el ifjak, vének, ... / Az én kedves, kis falumban / Minden szívben / Csak szeretet lakik máma.”

A vers második részében arról olvasunk, hogy bántja lelkét a „nagy város durva zaja”. Szeretne odahaza ünnepelni, átérezni a nyugodt boldogságot. Jó volna ismét játszadozó gyermekké válni.

„Igaz hittel, gyermek szívvel / A világgal / Kibékülni, / Szereteten üdvözülni.”

A világ is akkor lenne boldog,

„Ha ez a szép rege / Igaz hitté válna.”

Milyen jó lenne, ha az emberi életnek nem volnának Golgotái, és csak egy hit lenne:

„Imádni az Istent / és egymást szeretni.”

Ez hozná el az igazi boldogságot a világra.

Ady Endrének van egy másik Karácsony című verse is. Ez – ha lehet – még erősebben fogalmazza meg, hogy a szeretet és a karácsony egymástól elválaszthatatlan.

„Ma úgy kén, hogy egymást öleljék / Szívükre mind az emberek.”

A három versszakos költemény visszatérő refrénje:

„Beteg a világ: nagy beteg.”

Ez a világ várja újra és újra az új Messiást, a megváltót. Hiszen „Ember, ember ellen csatázik, ... / Tanítása, erkölce veszve,” de az sem lehet, hogy akinek lelke van, az állattá süllyedjen.

„Hatalmas Ég, új Messiást küldj...” – sóhajt, kiált a költő.

Babits Mihály elindulna a betlehemi Csillag után úgy, mint egykor a „három királyok a betlehemi éjszakán! / Gépkocsin, vagy teveháton – / olyan mindegy, hogy hogyan. / Aranyat, tömjént és mirhát / vinnék, vinnék boldogan.”

De lehet – így tovább a költemény – hogy útját állná a vám: sem aranyat sem tömjént nem lehetne átvinni a határon.

„Százszor megállítanának, / – örülnék, ha átcsúszom: / arany nélkül tömjén nélkül / érnék hozzád, Jézusom: / Jaj és mire odaérnék, / ...te már függnél a kereszten, / ...s ahelyett, hogy bölcsőd köré / szórjak tömjént, aranyat, / megmaradt szegény mirhával / ...kenném véres lábadat.”

Csermely Tibor

*

Reményik Sándor:

Kegyelem

Először sírsz.
Azután átkozódsz.
Aztán imádkozol.
Aztán megfeszíted
Körömszakadtig maradék-erőd.
Akarsz, egetostromló akarattal –
S a lehetetlenség konok falán
Zúzod véresre koponyád.
Azután elalélsz.
S ha újra eszmélsz, mindent újra kezdesz.
Utoljára is tompa kábulattal,
Szótalanul, gondolattalanul
Mondod magadnak: mindegy, mindhiába:
A bűn, a betegség, a nyomorúság,
A mindennapi szörnyű szürkeség
Tömlöcéből nincsen, nincsen menekvés!

S akkor – magától – megnyílik az ég,
Mely nem tárult ki átokra, imára,
Erő, akarat, kétségbeesés,
Bűnbánat – hasztalanul ostromolták.
Akkor megnyílik magától az ég,
S egy pici csillag sétál szembe véled,
S olyan közel jön, szépen mosolyogva,
Hogy azt hiszed: a tenyeredbe hull.

Akkor – magától – szűnik a vihar,
Akkor – magától – minden elcsitul,
Akkor – magától – éled a remény.
Álomfáidnak minden aranyágán
Csak úgy magától – friss gyümölcs terem.

Ez a magától: ez a Kegyelem.